

середовища створюють умови для ефективнішого функціонування факторів внутрішнього середовища.

Висновки. Розглянуті фактори впливу внутрішнього та зовнішнього середовища є основними факторами, на які підприємству варто звертати увагу для підвищення ефективності діяльності. І якщо на фактори внутрішнього середовища підприємство може чинити вплив, адже вони є основними елементами самого підприємства, то фактори зовнішнього середовища не залежать від рішень керівників. Тому контролювання їх змін є важливішим, для того щоб оперативно на них реагувати і пристосовуватись.

Література

1. Кузьмін О.Є. Теоретичні та прикладні засади менеджменту : навч. посібн. / Кузьмін О.Є., Мельник О.Г. – Львів : Вид-во НУ "Львівська політехніка" (Інформаційно-Вид. центр "ІНТЕЛЕКТ+" Ін-ту післядипломної освіти), "Інтелект-Захід", 2002. – 228 с. – ISBN 966-7597-28-8.

2. Мескон М.Х. Основы менеджмента / Мескон М.Х., Альберт М., Хедоури Ф. : пер. с англ. – М. : Изд-во "Дело", 1992. – 702 с. – ISBN 0-06-044415-0 (США) – ISBN 5-85900-015-4 (СССР).

Пецкович М.Д. Факторы выбора типа и параметров систем текущего контролирования на предприятии

Исследовано влияние факторов внутренней и внешней среды на предприятие. Выделены и рассмотрены факторы влияния на формирование и выбор систем текущего контролирования. Охарактеризовано влияние каждого из факторов внутренней и внешней среды на формирование систем текущего контролирования.

Ключевые слова: контроль, система текущего контролирования, факторы внутренней среды, факторы внешней среды.

Petkovych M.D. Factors of choosing type and options of system of current controlling at the enterprise

Influences of factors of internal and external environment are researched. Factors of influencing to forming and choosing systems of current controlling are devoted and considered. Influence of each of factors of internal and external environment to forming systems of current controlling is defined.

Keywords: control, system of current controlling, factors of internal environment, factors of external environment.

УДК 332.72 *Аспір. Ю.А. Семеряк – Львівська КА; асист. М.Г. Москва – Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С.З. Гжицького*

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ЗЕМЛІ В УКРАЇНІ І ДОСВІД КРАЇН ЄС

Розглянуто проблеми державного регулювання ринку землі в Україні. Проаналізовано головні причини, які зумовлюють посилення державного регулювання ринку землі в Україні. Обґрунтовано необхідність використання в Україні досвіду регулювання ринку землі у країнах Східної Європи.

Ключові слова: держава, державне регулювання, ринок землі.

Перехід України до ринкової економіки передбачає еволюційний процес розвитку і становлення ринку землі та залучення землі в ринковий обіг.

Відповідно цей процес пов'язаний із радикальними змінами раніше усталених прав власності та земельних відносин, із впровадженням різних форм власності на землю. Економічно обґрунтований ринок сільськогосподарських земель не може бути вилученим із загальної системи ринкових земельних відносин, його ефективне функціонування залежить від регуляційного впливу держави. Чим ширше проникають ринкові відносини в економіку, тим більше підстав стверджувати, що земельний ринок повинен перебувати під контролем держави. Обґрунтоване втручання держави в землеволодіння і землекористування сприяє не тільки становленню та ефективному функціонуванню ринку землі, але і відродженню земель, екологічнобезпечному їх використанню, ефективному господарюванню на селі.

Упродовж останніх років в економічній літературі питанню формування ринку сільськогосподарських земель і його регулюванню приділено значну увагу. Вагомий внесок у розвиток теорії і можливості практичного функціонування ринку сільськогосподарських земель зробили українські вчені Ю.Д. Білик [1], П.І. Гайдуцький [2], О.Д. Гнаткович [3], М.М. Ревенко [4], П.Т. Саблук [5], М.Г. Ступень [6], В.М. Трегобчук [7; 8], А.М. Третяк [9], А.Д. Юрченко [10], В.В. Юрчишин [11].

Треба зазначити недостатню теоретичну розробленість економічних важелів становлення ринку землі. На сучасному етапі в Україні не створено правового поля становлення та регулювання ринку земель сільськогосподарського призначення. Відповідно, вивчення та узагальнення досвіду функціонування ринку сільськогосподарських земель в інших країнах світу, розроблення економічного механізму формування цього ринку в Україні є надзвичайно актуальними.

Головна мета дослідження – базуючись на аналізі сучасного стану державного регулювання ринку сільськогосподарських земель в Україні та узагальненні досвіду регулювання цього ринку в зарубіжних країнах, обґрунтувати основні напрями формування економічного механізму ринку сільськогосподарських земель в Україні та його регулювання із врахуванням історичних та національних особливостей.

Від успішного функціонування ринку землі залежить "продовольча безпека держави й раціональне й екологічнобезпечне використання її найціннішого багатства – земельних ресурсів"[7, с. 6], підвищення ефективності аграрного виробництва, розвиток ринкових перетворень в аграрному секторі економіки. Проте подальша доля соціально-економічних перетворень на селі залежить від формування такої моделі земельного ринку, яка відповідає інтересам селян, сільських товаровиробників і всього суспільства. Основними принципами формування цивілізованого ринку сільськогосподарських земель є, по-перше, обов'язкова соціальна орієнтація земельного ринку на реалізацію інтересів селян; по-друге, обґрунтоване державне регулювання ринку землі, створення системи важелів впливу держави на ринковий обіг землі; по-третє, виважений і диференційований підхід до участі суб'єктів земельного ринку в укладенні угод щодо купівлі-продажу землі; по-четверте, поступовість включення приватних сільськогосподарських угідь у ринковий обіг; по-п'яте, обмеження тіньових спекулятивних операцій на земельному ринку [10, с. 214].

Економічно обґрунтований і регульований з боку держави ринок сільськогосподарських земель є складовою загальної системи ринкових відносин. Практика аграрного господарювання західних країн підтверджує, що немає вільного і необмеженого права приватної власності на землю, безконтрольних операцій з купівлею і продажем земель. Створення та функціонування цивілізованого ринку сільськогосподарських земель неможливе без участі держави. Держава має створювати сприятливі умови для ефективної роботи, раціонального використання земельних ресурсів, активізації конкурентних переваг ринку [12, с. 71], а також забезпечення гарантій та захисту прав суб'єктів на ринку земель. Державне регулювання ринку землі в національній економіці забезпечує вихід не тільки із аграрної кризи, але і з економічної кризи загалом. Як стверджує світовий досвід, кожний відсоток виробленої в аграрному секторі продукції після всіх стадій перероблення, збільшуючись у ВВП в 3-4 рази, стимулює розвиток усіх суміжних галузей [11, с. 64].

Історична роль держави на ринку землі проявляється насамперед у прийнятті законодавчих актів, які обмежують право приватної власності. Це проявляється у визначенні максимального розміру земельної ділянки, контролі за операціями купівлі-продажу з метою недопущення спекуляції, визнанні рівноцінними три форми власності на землю. В Україні приватна, державна і комунальна форми власності на землю стали рівноправними відповідно до нового Земельного кодексу, прийнятого Верховною Радою 25 жовтня 2001 р.

В Україні розвиток і підтримка державою інституту приватної власності на землю, сприяння формуванню ефективного земельного власника є важливою умовою подальшого розвитку аграрного підприємництва, соціального розвитку села, закріплення працездатного населення у селах у сучасних умовах природного кількісного зменшення сільського населення.

Державна власність на землю забезпечує реалізацію земельних інтересів усіх соціальних суб'єктів. Земля є структурним елементом національного багатства. Сьогодні в Україні у державній власності перебуває лише 30 % сільськогосподарських угідь [4, с. 27], які використовуються з навчальною метою, для забезпечення наукової діяльності, ведення насадництва і племінного господарства, вирощування лікарських рослин.

Нині в Україні купівля-продаж сільськогосподарських земель не здійснюється, в країні впроваджено мораторій до 1 січня 2011 р. Відбувається торгівля тільки землями несільськогосподарського призначення. Вітчизняні економісти вважають, що за існуючих умов купівля-продаж сільськогосподарських земель є передчасною [5, с. 6]. Ми підтримуємо цю точку зору, оскільки в Україні немає найважливіших умов функціонування ринку землі, зокрема платоспроможного попиту на землю і чіткого правового поля. Тому на цьому етапі становлення ринку землі, на наш погляд, необхідно прийняти законодавчі акти, які б продовжили мораторій на купівлю-продаж сільськогосподарських угідь.

Земельний кодекс надає змогу іноземним громадянам та особам без громадянства одержати право власності на земельні ділянки несільськогосподарського призначення в межах і за межами населених пунктів, на яких роз-

ташовані об'єкти нерухомого майна, що належать їм по праву приватної власності. Кодекс також вводить певні обмеження в обігу земель, зокрема, до 1 січня 2010 р. громадяни і юридичні особи можуть набувати права власності на землі сільськогосподарського призначення площею до 100 га.

У країнах Європи держава регулює та обмежує приватну власність на землю. Максимальну величину земельної власності на сім'ю встановлено в Румунії – 100 га, в Угорщині – 300 га на особу [13, с. 117]. Крім цього, в Угорщині пріоритетне право на придбання земельних ділянок сільськогосподарського призначення надається особам, які пов'язані із сільськогосподарською діяльністю і мають аграрну освіту [1, с. 27-28].

У Польщі ринок земель регулюється переважно економічними засобами. Держава через спеціально створене Агентство сільськогосподарської власності державної казни (АВРСП) здійснює викуп у селянських господарств земель та нерухомості й продає їх перспективним господарствам, малоземельним, молодим селянам тощо. Пріоритет надається покупцям, які мають належну кваліфікацію [1, с. 29].

В європейських країнах практикується дозвільний порядок придбання земель сільськогосподарського призначення. Так, у Німеччині згідно зі Законом "Про поліпшення агроструктури і забезпечення сільськогосподарських і лісгосподарських підприємств (Закон про обіг земельних ділянок)" усі землі площею понад 1 га підлягають продажу лише з дозволу місцевих органів влади. При цьому спеціальна дозвільна процедура передбачає обґрунтування потенційним покупцем купівлі землі і наявність свідоцтва про його професійну підготовку [14, с. 34]. Дозвільний порядок придбання земельних ділянок сільськогосподарського призначення є в Австрії. Видачу дозволу здійснює районна комісія зі земельного обігу відповідно до федерального Закону "Про оборот земельних ділянок". У Нідерландах органи земельного контролю ратифікують кожну угоду, пов'язану з переходом права власності на землю [14, с. 34].

У певних країнах з метою боротьби зі спекуляцією земельними ділянками обмежуються права вільного розпоряджання землею шляхом введення обов'язкового використання землі для сільського господарства протягом певного, встановленого законом терміну. У Болгарії, Угорщині, Чехії і Словаччині він становить 5 років, у Японії – 3 роки. У деяких країнах – Франції, Данії – купівля-продаж земель сільськогосподарського призначення для не-сільськогосподарських потреб або забороняється (у районах особливо родючих земель), або обмежується (вимагається дозвіл місцевих органів влади, а також осіб, які проживають у цій місцевості) [14, с. 34].

Жорстко контролюється ринок землі у скандинавських країнах. У Швеції встановлюється переважне право на купівлю землі органів місцевого самоврядування насамперед з метою розвитку житлового будівництва. У Норвегії, де лише 3 % земель придатні для сільськогосподарського виробництва, відчуження земельних ділянок сільськогосподарського призначення здійснюється у дозвільному порядку, дозволи видають Міністерство сільського господарства та інші органи державного управління [1, с. 25-26].

У більшості західних країн Центральної та Східної Європи заборонено продавати землю іноземцям. У недалекому майбутньому при вступі України до ЄС держава в обов'язковому порядку повинна регулювати доступ іноземних фірм на ринок землі України. У цьому ракурсі важливо використати досвід країн Східної Європи. Угорщина і Чехія внаслідок переговорів з ЄС і укладанням угод погодилися, що з моменту вступу до ЄС лише через 7 років іноземні громадяни і компанії з країн ЄС зможуть купувати їхні сільськогосподарські та лісові землі. При цьому фермери з країн ЄС можуть купувати землю в Угорщині через три роки за умови попередньої оренди в цей термін. Польща від моменту вступу в ЄС має 12-річний мораторій на купівлю іноземними компаніями земель у країні [9, с. 63].

В Україні після припинення мораторію на купівлю-продаж сільськогосподарських земель доцільно в законодавчому порядку запровадити механізм підвищеної відповідальності за використання земель. З цією метою, на наш погляд, доцільно в законодавчому порядку передбачити цільове використання сільськогосподарських земель без права продажу земельної ділянки протягом п'яти років з часу набуття права власності на неї (при цьому запровадити звільнення від земельного податку терміном на п'ять років), а також запровадити високий рівень оподаткування на доходи від продажу землі при короткотерміновому використанні і регресивну шкалу оподаткування залежно від терміну володіння (для стимулювання довготермінового використання землі).

Контролюючи функціонування ринку землі, держава повинна створювати програми економічного регулювання сільськогосподарського землекористування. Це дуже актуально для України, оскільки економічні, а не адміністративні методи державного регулювання стають вирішальними. Досвід західних країн підтверджує, що раціональне використання землі для сільськогосподарських потреб забезпечується переважно правовими актами та економічними методами. Запровадження для ринкових суб'єктів пільгового кредитування, системи дотацій, пільгового оподаткування доходів від використання землі, а в недалекому майбутньому і доходів від її реалізації передбачає забезпечення належних доходів аграрним підприємствам, стимулювання розширення оброблюваних сільськогосподарських угідь, залучення до виробництва земельних ділянок, які вибули через різні причини із господарського обігу.

Одночасно в Україні доцільно в законодавчому порядку передбачити різноманітні адміністративно-правові методи. Як підтверджує практика господарювання в Німеччині, Бельгії, Франції та Іспанії, державні органи управління, місцеві владні структури можуть вимагати від власників землі здійснювати меліоративні та охоронні заходи відповідно до державних планів і під їх контролем. Крім того, передбачається примусове вилучення земельних ділянок, які використовуються неефективно, і передача їх великим, добре організованим фермерським господарствам.

Для України доцільно використати досвід Угорщини і Чехії. В Угорщині при купівлі сільськогосподарських угідь (до 100 га) власник може отримати банківський кредит на 10 років в розмірі 70 % від вартості землі, що купується [15, с. 126]. Угорщина використовує також нормативні дотації господарств, розмір яких залежить від площі сільськогосподарських угідь: до

10 га – 12 тис. форинтів на гектар, 10-30 га – 8 тис., понад 300 га (для господарських товариств і кооперативів) дотація надається лише при вирощуванні сої та гороху [15, с. 126]. В Чехії, визначаючи розмір податку за землю, всі земельні угіддя залежно від ґрунтово-кліматичних умов класифікували на 44 податкових груп: за кращі землі податок становить 930 крон за гектар, а найменш родючі землі – тільки 10 крон/га [6, с. 463]. При цьому землекористувачі найбільше зацікавлені в господарюванні саме на землях кращої якості.

Отже, ринок сільськогосподарських земель повинен мати досконале правове регулювання, дієві економічні важелі впливу та відповідну державну контрольно-адміністративну інфраструктуру. Крім цього на земельному ринку розвинутих країн діє система посередницьких, обслуговуючих структур, страхових компаній, об'єднань фермерів, юридичних фірм, агентств оцінювачів земельної власності та рекламних фірм. У США існують спеціалізовані фірми, які професійно займаються управлінням земель, де власники відсутні. Такі фірми проводять операції з купівлею і продажем землі, оцінкою нерухомості, страхуванням, включаючи консалтингові послуги. Інтегроване спільне управління поширене й в інших країнах світу, але не на рівні компаній і власників, а на рівні об'єднань дрібних фермерів, які організовуються для ефективного управління та спільного ведення господарства. Подібні об'єднання є, зокрема, в Італії, Іспанії, Франції і Португалії.

На цьому етапі роль держави на ринку землі в Україні посилюється. Це, на наш погляд, зумовлено такими чинниками.

По-перше, потребою формуванням широкого правового поля, прийняття низки законодавчих актів, зокрема Законів України "Про ринок землі", "Про іпотеку землі", "Про державний (іпотечний) банк", "Про державний земельний кадастр".

По-друге, існуванням тіньового земельного ринку, на якому земельні угоди укладаються підпільно і залишаються неконтрольованими, а їх учасники, а також держава та місцеве самоврядування зазнають економічних втрат.

По-третє, необхідністю розроблення економічних програм розвитку аграрного сектору з метою надання суб'єктам господарської діяльності фінансової та організаційної підтримки.

По-четверте, необхідністю забезпечення належної охорони земель шляхом раціонального їх використання, збереження земель і поліпшення їх екологічних цінностей у процесі використання. Зауважимо, що державне регулювання раціональним використанням та охороною земель повинно посісти центральне місце. У більшості розвинених країнах світу до власників земельних ділянок встановлюють відповідні екологічні та технологічні вимоги, критерії, стандарти та обмеження для покращення екологічного стану сільськогосподарських угідь, припинення розвитку деградаційних процесів, підвищення якості ґрунтів та зростання культури землеробства, що є важливою умовою ефективного функціонування ринку землі.

По-п'яте, потребою розвитку інфраструктури земельного ринку. Для України корисним є досвід і практика Угорщини щодо створення Земельного (іпотечного) банку і Земельного фонду. Наприклад, в Угорщині державний іпотечний банк надає тільки довгострокові кредити (не менше, як на п'ять ро-

ків). Земельний фонд викупує земельні ділянки у громадян, що одержали їх у держави внаслідок роздержавлення і не бажають на них працювати, та заставлені сільськогосподарські угіддя іпотечного банку, оскільки він не займається сільськогосподарським виробництвом. Фонд має право продавати або надавати в оренду придбані ним угіддя особам, які будуть вести ефективне товарне виробництво сільськогосподарської продукції [15, с. 125].

Отже, обґрунтоване і своєчасне втручання держави в характер землеволодіння і землекористування, реалізація державою економічного механізму регулювання земельних відносин і ринку землі сприяє еволюційному розвитку та ефективному функціонуванню ринку сільськогосподарських земель. Практика господарювання в зарубіжних країнах підтверджує, що у жодній країні світу немає дійсно вільного ринку сільськогосподарських земель, не обмеженого права приватної власності на землю. Держава в цих країнах контролює використання придбаних у власність земель виключно за цільовим призначенням, зобов'язує використовувати землю екологічно безпечно і ефективно відповідно до законодавства, встановлює порядок продажу-купівлі та оренди земельних ділянок. Орієнтація державного регулювання ринку землі в Україні на використання переважно економічних методів, врахування досвіду розвинутих країн ЄС дасть змогу уникнути помилок і швидше залучити землю в ринковий обіг.

Література

1. **Формування** ринку землі в Україні. – 2-ге вид., [перероб. та доп.]. / Галушко В.П., Білик Ю.Д., Даниленко А.С. та ін. / за ред. А.С. Даниленка, Ю.Д. Білика. – К. : Вид-во "Урожай", 2006. – С. 27-28.
2. **Гайдуцький А.П.** Інвестиційна привабливість ринку землі в Україні / А.П. Гайдуцький // Економіка АПК. – 2005. – № 8. – С. 125-131.
3. **Гнаткович О.Д.** Державне регулювання ринку землі / Гнаткович О. // Еколого-економічні проблеми розвитку АПК // Матер. Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 10-й річниці конф. ООН з питань охорони навколишнього середовища. 25-27 вересня 2002 р. – Т. 2. – Львів : Вид-во Львівського ДАУ. – 2002. – С. 164-167.
4. **Ревенко М.М.** Роль держави в регулюванні відносин власності на землю / М.М. Ревенко // Економіка АПК. – 2002. – № 5. – С. 27-30.
5. **Саблук П.Т.** Структурно-інноваційні зрушення в аграрному секторі України як фактор його соціально-економічного зростання / П.Т. Саблук // Економіка АПК. – 2004. – № 6. – С. 3-8.
6. **Ступень М.Г.** Інвестиційна привабливість земельних ресурсів / М.Г. Ступень, Р.Й. Гулько, О.Я. Микула, Н.М. Музика // Аграрний вісник Причорномор'я. – Спец. вип. : зб. наук. праць. – Одеса : Изд-во "Астропринт", 2003. – Вип. 22. – С. 460-467.
7. **Прадун В.П.** Актуальні проблеми удосконалення земельних відносин у контексті Програми дій "Порядок денний на ХХІ століття" / В.П. Прадун, В.М. Трегобчук // Землевпорядкування. – 2002. – № 3. – С. 3-8.
8. **Трегобчук В.М.** Методологічні засади формування та функціонування ринку сільськогосподарських земель / Трегобчук В.М., Скурська Н.М. // Проблеми розвитку земельних відносин на засадах нового Земельного Кодексу України : матер. всеукраїнської наук. конф. (м. Київ, 10-11 вересня 2002 року). – К. : Вид-во "Весна", 2002. – С. 42-46.
9. **Третяк А.М.** Шляхи регулювання ринку землі / Третяк А.М. // Вісник аграрної науки. – 2003. – № 10. – С. 62-66.
10. **Сучасна земельна** політика України / Юрченко А.Д., Греков Л.Д., Мірошниченко А.М., Кузьмін А.В. – К. : Вид-во "Інтертехнологія", 2009. – 260 с.
11. **Булатова Е.В.** Государственное регулирование аграрного сектора Украины / Е.В. Булатова // Вісник Донецького університету. – Сер. В: Економіка і право, 1998. – Вип. 1. – Донецьк, 1998. – С. 64-67.

12. Головатюк М.С. Роль держави в створенні та розвитку ринку земель / М.С. Головатюк // Землевпорядний вісник. – 2004. – № 4. – С. 70-77.

13. Бальян А.В. Земельні реформи у постсоціалістичних країнах Східної Європи / А.В. Бальян // Економіка АПК. – 2001. – № 11. – С. 115-118.

14. Адиханов Ф.Х. Соотношение норм гражданского права и норм земельного права в регулировании земельных отношений в условиях рынка земли / Ф.Х. Адиханов // Государство и право. – 2001. – № 1. – С. 32-36.

15. Алмаші С.О. Одноосібний сектор у сільському господарстві Угорщини / С.О. Алмаші // Економіка АПК. – 2002. – № 4. – С. 123-126.

Семеряк Ю.А., Москва М.Г. Государственная регуляция рынка земли в Украине и опыт стран ЕС

Рассмотрены проблемы государственной регуляции рынка земли в Украине. Проанализированы главные причины, которые обуславливают усиление государственной регуляции рынка земли в Украине. Обоснована необходимость использования в Украине опыта регуляции рынка земли в странах Восточной Европы.

Ключевые слова: государство, государственная регуляция, рынок земли.

Semeryak Yu.A., Moskva M.G. State regulation of the land market in Ukraine and experience of state of EU

Problems of state regulation of the land market are considered. The prime reasons which determine of intensification of state regulation of the land market are analyzed. Substantiated the necessity making use in Ukraine of experience of state regulation of the land market in the countries of Eastern Europe.

Keywords: state, state regulation, land market.

УДК 330.101.316.422

Ст. викл. П.В. Скотний, канд. екон. наук –
Дрогобицький ДПУ ім. Ів. Франка

ЕКОНОМІКО-ТЕОРЕТИЧНЕ ЗНАННЯ В МЕТОДОЛОГІЧНИХ РЕФЛЕКСІЯХ ПРАГМАТИЗМУ

Досліджено методологічний аспект економічної теорії, котра перебуває сьогодні в центрі уваги вчених-економістів. Зосередивши увагу на періоді формування неокласичної економічної науки, автор показує її взаємозв'язок з філософією прагматизму, дискурс якої тоді набув визнання і популярності. Так виникає принципово нова парадигма економічного мислення.

Ключові слова: неокласична наука, парадигма, політична економія, предмет, метод, методологія, позитивізм, прагматизм, дискурс.

Вступ. Сприйняття сучасної економіки у вітчизняному професійному співтоваристві в багатьох аспектах залишається поляризованим і емоційним. Одні дослідники акцентують увагу на відставанні українських наукових і освітніх практик від престижних західних зразків і зводять проблему до її подолання. Інші, навпаки, намагаються зберегти, за змогою, усталені практики від зламу. При цьому не завжди звертають увагу на ті процеси, які реально змінюють образ сучасної економічної науки, а ще менше – на процеси, котрі готують майбутні переміни. Але без осмислення таких процесів є великий ризик залишитися із застарілими орієнтирами і не побачити перспективні стратегії розвитку економічного науково-теоретичного знання. Подолання цієї проблеми вимагає переосмислення традиційних методологічних принципів економічної науки. Але вирішити її не можна без виявлення витоків теорети-